

Lodovico Guicciardini, *Beschrijving van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland, Nederlandstalige uitgave uit 1612*

P 114 - 117

Beschrijving van de stad Maastricht

P 114

Niettegenstaande wat sommigen schrijven komt de oude naam Maastricht wel degelijk van "een oversteekplaats over de Maas", want men kan de rivier hier oversteken. In het Latijn werd ze "Traiectum Mosae" genoemd, wat hetzelfde betekent als Maastricht, en ook "Traiectum superius", in tegenstelling tot "Traiectum inferius", wat Utrecht is aan de grens met Holland. De stad is zeer goed gelegen aan de rivier, die er dwars door stroomt, en heeft een brug van de ene naar de andere kant, zoals ook Cornelius Tacitus vermeldt.

Bijvoegsel

[Aan de overkant van de rivier ligt de kleine maar versterkte stad Wijk.]

Deze stad ligt op vier mijl van Luik. Ze is zeer groot, oud en versterkt, met mooie en goede gebouwen. Er zijn twee hoofdkerken. Als hertog van Brabant is de koning kanunnik van de kerk, toegewijd aan Sint-Servatius. Sint-Servatius was de allereerste die de bevolking tot het christelijk geloof bekeerde en was daar ook de eerste bisschop. Hij bestuurde het bisdom en zijn ambt met zo veel toewijding en zo veel mirakels, dat hij met recht heilig werd verklaard. Hij is overleden in 395. De twintigste en laatste bisschop van Maastricht was Sint-Lambertus, die daar gemarteld werd. Sint-Hubertus was hierover zo vertoornd omwille van de ondankbaarheid en wreedheid van de bevolking dat hij met toelating van de paus van Rome de waardigheid van bisdom heeft overgedragen aan Luik in 1210. Dit wordt verder uitgelegd. In de Sint-Servatiuskerk bevinden zich veel oude relikwieën van Onze Heer, van Onze-Lieve-Vrouw en van andere heiligen. Tijdens belangrijke vieringen en bijzondere gelegenheden worden die getoond. De andere hoofdkerk is toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw.

Verder is hier een nobel en prachtig convent, de commanderij Nieuwen Biesen van de Orde van de heilige Maagd Maria van Jeruzalem (Duitse Orde). Het is zo groot en uitgestrekt dat het hof van een machtige vorst er zou kunnen ondergebracht worden. Het betreft hier een zeer belangrijk Duits broederschap, waarvan deze streek een aanzienlijk lid is met vier befaamde conventen, waartoe veel kastelen, dorpen en

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117

heerlijkheden behoren. Daarom past het om hier wat meer te vertellen over de oorsprong, de geschiedenis en de huidige toestand van dit broederschap. Om dit en andere zaken die ermee samengaan goed te begrijpen, is het noodzakelijk wat hogerop te beginnen.

Dus zeg ik dat vooraleer de christenen Jeruzalem hadden ingenomen in 1099, de Italiaanse kooplui de toestemming gekregen hadden van de ongelovige vorst om in de stad een kerk te bouwen ter ere van Onze-Lieve-Vrouw. In plaats van één kerk bouwden ze twee kerken met twee kloosters, een voor de mannen en een voor de vrouwen. Deze werden onderhouden met de bijdragen van de vreemdelingen die uit devotie naar daar kwamen. Aan deze conventen werd daarna een hospitaal of gasthuis van Sint-Jan toegevoegd. Bekwame geestelijken werden als bestuurders aangesteld. Hier werden arme christen mensen geholpen en verzorgd. De plaatselijke patriarch gaf hen als herkenningsteken een wit kruis op hun rechter zijde en noemde hen hospitaalridders. Dit was het armoedig en eenvoudig begin van de Orde van de broeders en ridders van Sint-Jan. Hun verdiensten behaagden God (wat goed te geloven is) en met de tijd zijn ze zo machtig geworden dat ze naast hun vrome daden, het eiland Rhodos gewapenderhand op de Saracenen hebben veroverd in 1308. Daardoor kregen ze de titel van Ridders van Rhodos. Dit eiland hebben ze ridderlijk bestuurd en beschermd tot zij ten slotte door sultan Süleyman, de Turkse keizer, met een bijzonder sterk leger werden belegerd. Ze weerstonden de geweldige bestorming gedurende zes maanden. Maar doordat ze geen hulp kregen van andere christenen, die zelf af te rekenen hadden met binnenlandse oorlogen, hebben ze zich uiteindelijk noodgedwongen en verraden moeten overgeven. Ze verlieten het eiland op het einde van het jaar 1522. Tot grote schade en schande van de christelijke wereld ging zo onze burcht en bescherming in het oosten verloren.

P 115

De ridders trokken zich terug in Italië. Enkele jaren later kregen ze van keizer Karel V het eiland Malta, gelegen tussen Sicilië en Afrika. Daar hebben ze vandaag nog hun residentie en strijden dagelijks eervol voor het christelijk geloof. Onlangs in 1565 hebben ze zich zeer dapper verweerd tegen de hevige en gruwelijke aanvallen van de Turkse keizer, tot groot verlies en schande van zijn leger. Turgut Reis, zijn generaal, vond er de dood, zoals in onze commentaren uitgebreid werd besproken. Raphael Volaterranus¹, een zeer beroemd schrijver, schrijft in zijn 21ste boek dat deze Ridders van Rhodos en van Sint-Jan behoren tot de augustijnerorde. Dit zegt ook Hieronymus Paulus Barchinensis² in zijn boek over de Kerken.

¹ Raffaello Maffei, Raffaello Volterrano; *Volaterran. lib. 21. Anthropologiae*

² Jeroni Pau

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117

Maar hun geloften als geestelijken belet hen niet om te erven van hun familie, vermits zij niet buiten de wereld leven. Alleen mogen ze niet huwen. Maar ze hebben wel recht op het vruchtgebruik zonder verder eigendom. Want zij worden door de commanderijen voldoende voorzien in hun levensonderhoud. Zodat het eigendom toekomt aan het meest naaste familielid, zoals de geleerde Jean Papon in zijn roemrijk werk *Arresten*³ verklaart in het eerste hoofdstuk van het 21ste boek.

Op dezelfde wijze werd rond 1128 eveneens in Jeruzalem de nobele Orde van de Tempeliers opgericht. De eerste grootmeesters waren Hugues de Payns en Godfried van Sint-Omaars. Zij woonden in een deel van de tempel en werden door de patriarch van de tempel tempeliers genoemd en kregen een rood kruis als herkenningsteken. Hun taak bestond erin om de pelgrims die naar de tempel kwamen, te helpen en te beschermen. Met de tijd kregen ze groot aanzien en werden ze zeer machtig.

Maar na tweehonderd jaar zijn ze in ongenade gevallen. Ze werden beschuldigd van ketterijen, schandelijk gedrag en duistere praktijken (zo zei men). Daarom werden ze ten tijde van paus Clemens V en keizer Albrecht van Oostenrijk terechtgesteld en volledig afgeschaft. Hun rijkdommen en goederen (of althans een deel ervan) werden aan de Ridders van Rhodos gegeven.

Kort na de stichting en instelling van de Orde van de Tempeliers, is ook (zoals Paulus Emilius en Polydorus Virgilius schrijven) in Jeruzalem de Orde van de Duitse Ridders en broeders van Onze-Lieve-Vrouw⁴ opgericht. Deze delen dezelfde religie en hetzelfde doel als de twee andere ordes: zij ontvangen en verzorgen ook de arme pelgrims, maar alleen die van hun eigen natie, en zij beschermen het christelijk geloof met de kracht van het wapen.

De eerste oprichter van dit broederschap was een Duitser, maar zijn naam noch plaats van afkomst zijn bekend. Nadat de christenen de stad Jeruzalem hadden veroverd is hij daar gebleven met nog enkele Duitsers. Hij was gehuwd en rijk en voelde een groot medeleven voor zijn behoeftige landgenoten die uit devotie het heilig graf dagelijks kwamen bezoeken en de taal van het land niet kenden. Hij stelde goedhartig zijn eigendommen en huis ter beschikking. Bij zijn huis liet hij een kapel bouwen ter ere van de Maagd Maria. Gaandeweg zijn ontelbaar veel christenen naar dit huis gekomen om de armen te helpen en het christelijk geloof te beschermen. Ze werden de Ridders van de Heilig Maria genoemd en de patriarch tekende een zwart kruis op hun witte klederen.

Daarna is hun aantal sterk gegroeid, ze verwierven veel goederen en kozen onder hen een grootmeester. Eerst stelden ze een ordonnantie op, die bepaalde dat alleen Duitsers in hun broederschap mochten opgenomen worden, ze moesten van edele afkomst zijn en bereid zijn om onder andere steeds paraat te zijn om ondanks alle

³ *Recueil d'arrestz notables des courts souveraines de France, ordonnez par tiltres, en vingt-quatre livres*

⁴ Duitse Orde

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117

gevaren het Heilig Kruis te beschermen en daarvoor moedig te strijden. Zij dragen allen baarden, behalve de priesters. In plaats van de getijden bidden ze het Onze-Vader en moeten ze niet geletterd zijn. Deze regels werden goedgekeurd en bevestigd door de paus van Rome. Nadat Jeruzalem werd ingenomen, vestigden ze zich in Ptolemaïs of Tolemaida⁵. Wanneer die stad werd ingenomen door Saladin, trokken heel veel van hen naar Duitsland. Met wapens en veel moed veroverden ze Pruisen aan de Baltische Zee. De afgoderij werd er met krijgsgeweld vervangen door de waarachtige godsdienst. Het gebied wordt nog steeds door hen bewoond. Hun grootmeester woont in de stad Mariënburg, die zij zelf hebben gesticht aan de Weichsel rivier. Met deze naam wilden ze de Maagd Maria eren, vermits zij de ridders zijn van de Orde van de heilig Maagd Maria. Toen ze daarna zeer machtig waren, veel land en rijkdom bezaten, hebben ze drie grootmeesters verkozen. De ene is grootmeester van Duitsland, de andere van Lijfland, de derde is overste van de hele orde, en resideert in Pruisen. Zij werden zo machtig dat ze met veel grote vorsten kunnen vergeleken worden. Omwille van twisten over de grenzen zijn ze dikwijls met geweld ten velde getrokken tegen de koning van Polen en hebben ze hem vele nederlagen toegebracht. Ze zijn altijd bereid om waar nodig hun macht en vermogen in te schakelen voor de oorlog.

Maar in de meer recente tijd is tweedracht ontstaan in hun midden door hoogmoed en fierheid (welke giftige plagen zijn), en begonnen ze tegen mekaar te strijden, zodat ze snel zwak en machteloos zijn geworden. In de laatste slag tegen Casimirus, de koning van Polen hebben ze een grote nederlaag geleden en veel soldaten verloren. Uiteindelijk werden ze gedwongen om de koning trouw te zweren en als leenmannen zijn gezag te aanvaarden. In 1511 is Albrecht, markgraaf van Brandenburg tot grootmeester verkozen. Jong en hoogmoedig heeft hij koning Sigismund, die zijn vader Casimir na diens dood opvolgde, geen trouw willen zweren en niet willen huldigen. Daaruit ontstond een vreselijke oorlog, die duurde tot 1521. Toen werd een bestand van 4 jaar overeengekomen.

Ondertussen deed grootmeester Albrecht van Brandenburg zijn best om hulp en bijstand te krijgen van de keizer. Hij ging persoonlijk naar de Rijksdag in Nürnberg om zijn zaak te bepleiten bij de vorst. Maar toen hij zag dat Duitsland meer bekommerd was om de oorlog tussen de keizer en de koning van Frankrijk, het oprukken van de Turken in Hongarije en de Boerenoorlog, besefte hij dat hij daar niet veel kon verrichten. Hij onderwierp zich als leenman aan de Poolse koning en bekeerde zich tot het lutheranisme. De koning erkende hem als hertog van Pruisen. Kort daarna huwde Albrecht met Dorothea, de dochter van de Deense koning.

De hele Duitse Orde is tegen hem in opstand gekomen. Hoewel hij Pruisen in zijn bezit had en de bescherming van de machtige koning van Polen had, hebben ze hem de titel en het gezag van grootmeester afgenomen. In zijn plaats werd Walter van

⁵ Akko, een oude havenplaats in het noorden van Israël, gelegen aan de Middellandse zee
L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117

Cronberg verkozen. Deze klaagde Albrecht aan op alle Rijksdagen van Duitsland en verlangde dat recht zou gesproken worden door het keizerrijk. Albrecht verdedigde zich schriftelijk. Maar uiteindelijk werd hij bij vonnis door het Rijkskamergerecht in het jaar 1532 verbannen en van rebellie schuldig bevonden. Maar dit vonnis had weinig resultaat. Hij eigende zich zoveel mogelijke bezittingen van de Duitse Orde toe. Dit is de huidige toestand van de Orde van de heilige Maagd Maria. Niettemin is deze Orde nog zeer machtig. In Lijfland, Hoogduitsland en Nederland bezitten ze nog zeer veel steden, kastelen, dorpen en gebieden. De huidige residentie van de grootmeester bevindt zich in Mergentheim⁶ in Franken, hun grootmeester Wolfgang Schutzbar draagt, bij Gods' genade, de titel van Administrateur van Pruisen.

Nu willen we verder gaan met onze bespreking van Maastricht. Deze stad behoort tot twee heerlijkheden. Het ene deel is in het bezit van koning Filips als hertog van Brabant. Het ander deel hoort toe aan de bisschop van Luik. Dit deel (zoals Johannes Placentius schrijft) werd destijds te leen gegeven aan Sint-Servatius door graaf Porus van Leuven omdat hij hem had genezen van een vuile rotte stank in zijn neus. Later werd de bisschopszetel overgebracht naar Luik, maar de bisschop behield dit gedeelte van Maastricht. Zo zijn er nu dus twee rechtsgebieden en twee rechtbanken in deze stad zonder dat er een duidelijke grens merkbaar is. Om hun heer te kennen volgen ze de volgende regel:

Vanouds wordt de moederlijke afstamming gevolgd. Indien men met een vrouw trouwt in een van deze twee gebieden, zullen de kinderen onderdaan zijn van de heer tot wiens gebied de moeder hoort. Een vreemdeling die in de stad komt wonen moet de eerste dag verklaren tot welke heerlijkheid hij wil behoren, hetzij van de koning hetzij van de bisschop. Daar wordt hij aangenomen en gehouden. Niettemin is de hertog van Brabant opperste heer van de hele stad, zoals zijn daden aantonen. Alleen hij laat munten slaan, en alleen hij kan bij zijn blijde inkomst (zoals in zijn eigen steden) genade verlenen aan misdadigers, opstandelingen en bannelingen van Maastricht. Deze komen met hem de stad in, terwijl ze de staart van zijn paard vasthouden. Indien het er veel zijn, houden ze een koord vast die vastgebonden is aan de staart van het paard. Er moet wel gezegd worden dat er aangaande de heerschappij over de stad en het rechtsgebied van Maastricht geschillen geweest zijn en er zowel oude als nieuwe geschillen bestaan tussen de hertog van Brabant en de bisschop van Luik, waarover nooit een vonnis werd geveld. Maar hierover zal ik mijn mening niet opschrijven om niemand te benadelen en laat ik het over aan het gerecht om hierover te oordelen.

p. 117

⁶ nu: Bad Mergentheim

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117

In Maastricht zijn Mattheus Herbenus⁷, Gérard de Marbais en Matthias Mynnecomius geboren, grote geleerden en schrijvers van veel boeken zoals Trithemius uitdrukkelijk verklaart.

Op ongeveer een halve mijl van Maastricht langs de Maas bevindt zich een grote, mooie en aangename berg met op het hoogste punt een fraai kasteel. Van daaruit heeft men een prachtig uitzicht op het landschap. Halfweg op de berg staat een klooster van de franciscanen, goed onderhouden en waar veel officies worden gehouden. Het is wonderbaarlijk hoe de grond boven op deze berg zeer vruchtbaar is voor fruitbomen en allerlei granen en zaden. In de ondergrond zit een zacht zandachtig gesteente, dat gemakkelijk te bewerken is. Hiervan worden zeer grote hoeveelheden ontgonnen, maar men zorgt voor het behoud van de berg en de arbeiders die zeer diepe, lange kromme en gevaarlijke gangen maken. Het lijkt zo gemakkelijk om de stenen uit te halen en naar de schepen te brengen dat wie het niet gezien heeft, het niet kan geloven of inbeelden. Het wordt vandaar over het water naar vele andere streken vervoerd, tot groot profijt van de bevolking.

Bijvoegsel

[Maastricht was een zeer welvarende stad tot de Nederlandse troebelen begonnen. Liggend op de doorgangsweg kregen ze onder de hertog van Alva en andere gouverneurs een garnizoen. Na de dood van de grote Commandeur⁸ kwamen de muitende Spaanse soldaten vanuit Zeeland naar Brabant, brachten alles in oproer en verrichtten veel schade. Daarom werden ze tot vijand van het volk verklaard. Zij toonden zich ook zeer vijandig ten opzichte van Maastricht. Op 20 oktober 1576 raakten ze op behendige manier in de stad. Daar werd op grote schaal vermoord, geplunderd en geroofd. Zij brachten zo grote schade aan de stad dat ze volgens de overeenkomst afgesloten met Don Juan de stad en het land samen met alle andere Spanjaarden moesten verlaten.

Maar nadat de vreemde garnizoenen vertrokken waren, werd Maastricht als sleutel van het land met andere garnizoenen bezet. Maastricht koos voor de Staatse zijde en werd zwaar belegerd door de prins van Parma in 1579. In de stad waren duizend soldaten en ongeveer twaalfhonderd weerbare burgers, van nature een zeer strijdbaar volk. Maar de grootste hulp kwam van de ongeveer twee duizend boeren die zich teruggetrokken hadden in de stad en hielpen om te graven en schansen te maken. Samen doorstonden ze zo een geweldige belegering als in deze oorlog zelden werd gezien. Parma bouwde onmiddellijk twee bruggen over de Maas en beschoot de stad met 54 kanonnen. Het garnizoen binnen de stad weerstond dapper de vele bestormingen en bracht veel schade toe aan de prins. Maar de prins volhardde in de belegering. Hij stelde vast dat de ontzetting door de Staatsen niet zou doorgaan en dat de vredesbesprekingen in Keulen waarop zij hoopten niet vorderden. Op 29 juni

⁷ Mathieu Herben

⁸ *Luis Requesens*

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117

1579 werd de stad ten slotte meer door list dan door groot geweld ingenomen. De dappere soldaten boden nog drie uur lang grote weerstand en allen werden gedood. De stad en de burgers werden voor de tweede maal gerantsoeneerd. Dit was een zeer bloedige overwinning voor de Prins van Parma. Ook de dappere heer van Hierges⁹ sneuvelde samen met vele anderen. Sindsdien is deze stad steeds bezet geweest door een sterk Spaans garnizoen en daardoor zeer gehavend en slecht behandeld. De stad werd ook verschillende keren tevergeefs aangevallen.]

Laat ons nu de andere kleinere ommuurde steden bespreken. In onze vooropgezette volgorde vinden we nu Steenbergen.

⁹ *Gilles van Berlaymont*

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Maastricht, p. 114-117